

Jaroslav Hašek

A TÁVCSŐAFFÉR

TYPOTEX VILÁGIRODALOM

Jaroslav Hašek

A TÁVCSŐAFFÉR

Útirajzok a Monarchia tájairól

Fordította
Száz Pál

TYPOTEX

Ez a könyv a Cseh Köztársaság Kulturális Minisztériumának támogatásával jelent meg.

MINISTRY OF CULTURE
CZECH REPUBLIC

Hungarian translation © Száz Pál, 2024

Hungarian edition © Typotex, Budapest, 2024

Engedély nélkül semmilyen formában nem másolható!

ISBN 978 963 493 317 5

ISSN 2064-2989

Elöljáróban

Néhány szó a turizmusról

Aki manapság Linzen, Leobenben, vagy Sankt Moritzon át utazik Stájerországba, vagy Bécsen át Semmeringbe, vagy lefelé Innsbruck irányába, mindenhol különös szerzetekkel találkozik rövidnadrágban, sapkával a fejükön, s hosszú pálcával a kezükben. A szegecses bakancs már csak kiteljesíti e furcsa szerzetek báját, akik között női lényeket is látni, amint fontoskodó arckifejezéssel néznek ki a vonatból, s akik rövid szoknyát viselnek tömött vádlijuk felett. Hátukon azt a hírneves hátizsákot hordják, amely manapság a prágai üzletek kirakatából riogatja szürkészöld színével és sárga szíjaival az embert.

Könnyen megtalálhatjuk a fent említett szerzeteket minden vasútállomás éttermében, az alpesi városkák főterein, a templomok kriptáiban, láthatjuk, amint tekintetükkel a vidéket falják, azt, amelyen éppen keresztülviszi őket a vonat, vagy ahogy magyar szalámit karikáznak elszántan, bámulva azokat az útitársaikat a vonatban, akik nem viselnek rövidnadrágot, szegecses bakancsot vagy vitorlavászonból készült ruhát, és nincs a kezükben magas, bambusz sétapálca. Leginkább a németek és az angolok tűnnek ki közülük. A németek a gorombaságukkal, az angolok pedig a kinyújtott lábukkal, amelyet vonatokszerte tesznek közszemlére az alpesi országokban. A higgadságukról közismert angolok csak csendesen pöfékelnek, a németek viszont lármáznak:

*Am Mantua zum Tode
der tapfre Hofer ging,**

jódlizzák, miközben a lehető legkülönbélebb német tájszólásokat hallhatjuk: bécsiekét, észak-csehországi németekét, s hallunk szászokat, bajorokat, berlinieket, Észak-Németország síkságairól érkezettek is. Mindannyian egyszerre beszélnek, a legnagyobb ricsajt azonban a berliniek csapják.

Szinte megrészegeznek a hegyek látványától, amelyeket Poroszországban hiányolnak. Vasárnap délutánoként a Treptower parkban lebzselő berliniek a kiszáradt, homokos talaj után szó szerint őrjöngenek a lelkesedéstől, amikor a domboldalakra vagy sziklákra tekintenek, vagy amikor lenéznek a völgyekbe, ahol a zöld mezőn a szimentálszarvasmarha-csordák mellett a páztorok heverésznek, akik néha csak úgy a szemközti hegyoldal felé belekurjantják a levegőbe: „Holdria, Holdria, hó!”

Erre aztán a berlini is szívesen jódlizna egyet, és eszébe jut, hogy hiányoznak az életéből ezek az ökrök, e nagy, testes állatok, amelyek állandóan a stájerok, a tiroliak meg a salzburgiak szeme előtt vonulnak, e jámbor és vallásos emberek előtt, akik azt képzelek, hogy a csehek a legnagyobb zsványok a világon.

A sok, krákoló német tájszólásnak e hangzavarában, amely a kavicson átkelő kocsik zajára emlékeztet, ott ül valahol a sarokban a cseh turista.

Rajta is rövidnadrág van, meg vitorlavászon kabát, szegecces bakancsot hord, a hátán hátizsák, de amivel mindig és mindenhol kitűnik, az a nagy szerénysége. A stájer Sankt Moritzban** hallottam egyszer egy pilseni törvényszéki orvosszakértőt, aki nyakát

* Mantuába a halálba / a bátor Hofer ment (*német*). Az 1831-ben keletkezett vers az 1809-es tiroli népfelkelésben részt vevő és ezért kivégzett Andreas Hofer alakjának állít emléket. A szöveget Hašek pontatlanul közli, helyesen: „Zu Mantua in Banden / Der treue Hofer war”.

** Sankt Moritz Svájcban van, nem Stájerországban, ami Ausztria egyik tartománya.

szegni indult a dolomitokhoz, amint azt mondja a német útitársainak: „*Ich bin ein Russe, meine Herrn!*”^{*} Igazán bátor emberről van szó, aki később tényleg valahol a dolomitok között lelte a halálát, mikor az igazságügyi tanácsos számára igyekezett havasi gyopárt szakítani egy szakadék fölött.

A kahlbrücki temetőben nyugszik ezernyolcszáz méter magasan. Ez pedig igazán irigylésre méltó.

Persze nem minden hegyi túra végződik ilyen tragikusan.

A statisztikák szerint az Alpokban bekövetkezett szerencsétlenségeket illetően tíz, életét vesztett turistára átlagosan hét angol, két német, valamint egy más nemzetiségű jut. Az angolok mindenhol kitűnnek. Indiában tigrisekkel zabáltatják fel magukat, az Alpokban szakadékokba potyognak, ahhoz hasonló higgadtsággal, ahogy a lábukat nyújtogatják a vonatban az utasokon keresztül. De ez nem *ungentlemetic* ám, mert tányéron vágni fel a húst, és összekeverni a krumplival, meg késsel-villával enni, no, az az *ungentlemetic*. *Ungentlemetic* továbbá úgy zuhanni le a szikláról, hogy ha odalent szétlapul az ember, akkor ezt a közönségnek háttal fordulva teszi.

Ahogy mondom, ezek a szerencsétlen esetek nem képezik a turisztika célját, s ha valaki elég óvatos, itt a lenti alpesi falvakban legfeljebb gyomorrontást kaphat, ha túl sok mustot iszik.

A döntő többséget azonban az óvatos emberek teszik ki.

Egy ilyen ember még Prágában is képes turistafelszerelésben, kezében hosszú bottal járni, s az ismerősöktől való búcsúzás után mindig azt a benyomást kelti, hogy a bátor szavak után bizonyára valami szörnyűség történik majd vele a hegyek között.

Míg végül valóban hírért veszik a barátai, hogy az Alpokban valami szerencsétlenség érte őt. A legközelebbi alpesi városkában

* Én orosz vagyok, uraim! (*német*)

bebabált, két liter mustot ivott, majd a behavazott csúcsok alatt a turisztika legszörnyűbb tragédiája következett be.

De mi van akkor, ha az ember fél liter borral többet iszik meg valamelyik vasútállomáson, majd felül egy vonatra, amely vissza-viszi őt oda, ahonnan elindult? Így töltötte el Válek barátom az egész négyhetes szabadságát a Linz–Leoben, illetve Leoben–Linz-útvonalon.

Ezzel szemben viszont rengeteg merész embert láthatunk, akik mihelyt észrevesznek egy hegyet, máris meg kell mászniuk. Egyikük a másikhoz kötve, így másszák a hegyeket, szirteket kalauz felügyelete alatt, hol beleizzadva, hol megpihenve, és miután felérnek a csúcsra, lám, mászhatnak is lefelé. Mi mást tehetnének? Legfeljebb csak a kendőjüket lengethetik odafenn ordítózva. Miután pedig leereszkednek a hegyről, üdvözlőlapot küldenek az otthoniaknak, hogy nagy nehezen megmászták ezt és ezt a hegyet, majd lemásztak róla. Igaz ugyan, tevékenységükkel nem ártnak senkinek.

Sankt Moritzban talákoztam egy kövér úrral. Azt mondta, hogy pszichiáter, és lelki betegségnek tartja a hegymászást.

– Én szintén szívesen utazom, de nem másznék sosem a magasba. Leülök szépen a hegy alatt, és azt mondom magamban: Amikor valaki megmássza a hegyet, odafent azt kiáltja, hogy milyen szép minden ideleinn. És hát engedelmevel, ugyan miért kéne emiatt ezer métert mászni a sziklákon keresztül? Azért, mert itt olyan szép minden, kezem-lábam kell hogy összetörjem?

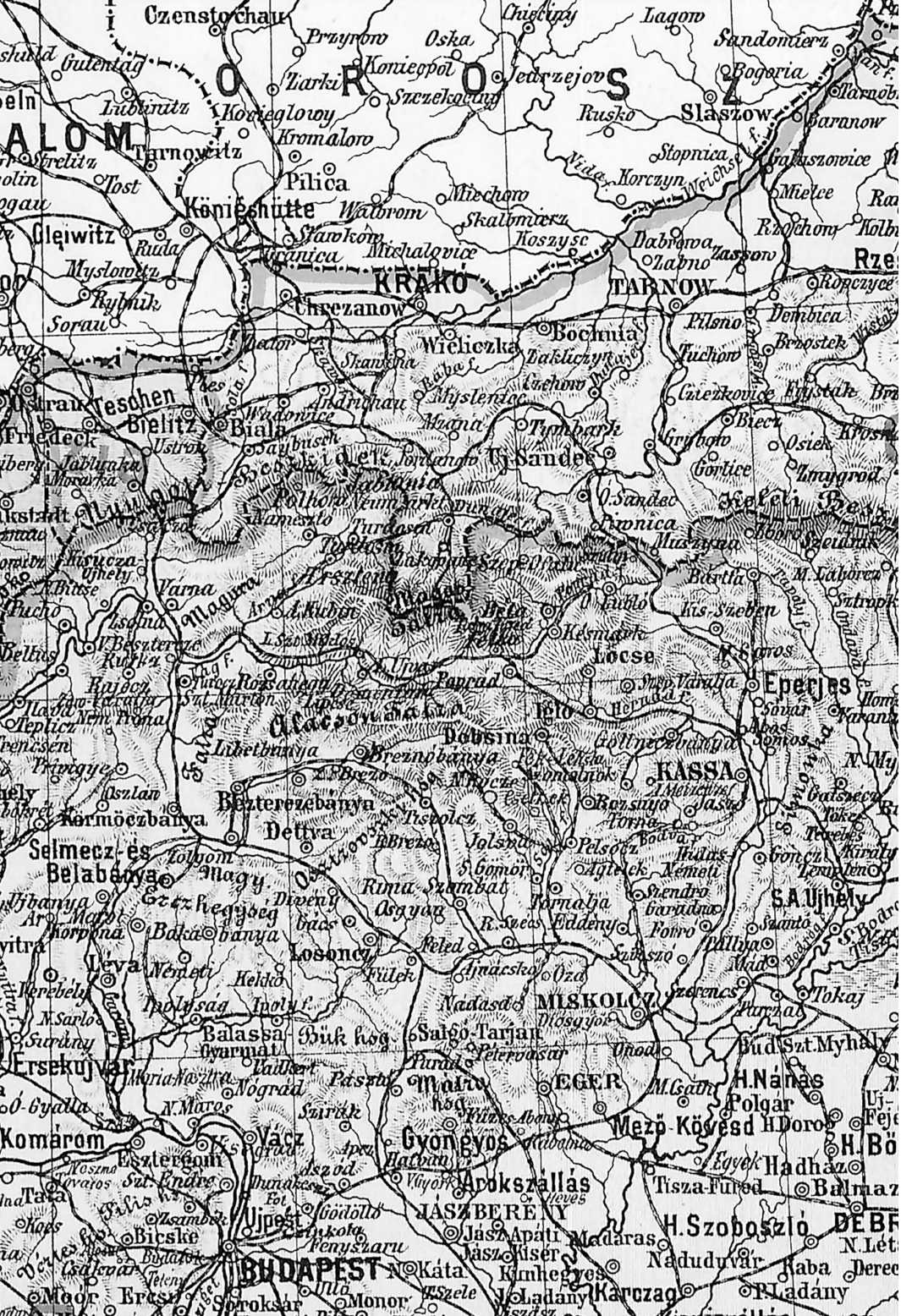
Hát nincs igaza, kérem, ennek az embernek?

1910*

* Az évszámok az elbeszélések első megjelenésének dátumát jelölik.

Csavargás a szlovák vidékeken

A hangyatojások

A pesti „uraságok” Szulyóban Mramuchék házában szálltak meg. Az öreg Mramuchnál pedig ekkor köszöntöttek be a bús napok.

– Az uraság kölykei – panaszkodott a szomszédoknak – már teljesen kikészítenek, nem érem meg talán még a telet sem, meg fogok halni. Azok a kölykök még az istállóba is bemásznak, semmit sem hagynak békén. Az én zapekacskámat* is tönkretették, igaz, a tekintetes úrtól szép pipát kaptam, de mi haszna, a zapekacska az mégiscsak zapekacska. Nem is érteni őket. Magyarul hadoválnak, olyan, mint amikor a kutyák csaholnak a távolban.

E szavak után az öreg Mramuch még jó darabig köpködött maga köré, majd levette a kucsmáját, beletúrt hosszú, ősz hajába, megfordult, dohogott egy sort, majd a kocsmába indult, hogy megigyon mérgében egy pohárkával.

– Vágná le az úristen a fülét ezeknek a kölyköknek! – ordította, majd néhány pohár pálinkát döntött magába.

– Ugyan, ugyan, hiszen az uraság jól fizet, akkor meg ne szentségteljen itt – csitította Mramuchot a bíró. – Nézze csak meg azokat a rajnai aranyakat, amiket kapni fog. Azért csak megéri mérgeledni.

– Igaz, az uraságék rendesek, na de a kölykeik... A tekintetes úr jó ember, tegnap azt mondja nekem, hogy ebédeljek velük vásárnap, hogy úgymond, lássak úri ebédet is. A tekintetes asszony maga fog főzni. Lám, az ilyen uraság megbecsüli az embert, de

* Zapekacska: pléhpipa, amely a hegyekben különösen elterjedt a szlovákok körében. (Hasek jegyzete.)

isten bocsássa meg, ha most azok a kölykök a kezeim közé kerül-
nének! Gyakran megkísért annak a gondolata, isten bocsássa meg,
hogy ha valaki jól elagyabugyálná ezeket a kölyköket, akkor egész
idő alatt, míg nálam vannak az urak, csak az ágyat nyomnák... –
magyarázott dühösen Mramuch. – Az embernek nincs már ideje
hangyatozásokat gyűjteni sem, és eladni Peredmérben. A kölykök
mindenhol a nyomomban vannak, s ez felelősség.

– No hiszen a nótárius úr, amikor tegnap Peredmérben voltam,
panaszolta, hogy kimerülőben van a hangyatojáskészlete, pedig
ahogy mondja, megint rigót fogott – magyarázta a bíró –, hát vinni
kell neki újabb adagot.

– Gyűjtök majd reggel, elmegyek jó korán, amikor még alszanak
a kölykök, enélkül nem menne. Holnap vasárnap, a tekintetes
úr hívott ebédre, legalább majd jól fogok emészteni – mondta
Marmuch, majd az üveg szlivovica fenekére nézett. Mielőtt otthon
a szénán elaludt volna, előre örült, hogy holnapután a jegyző úr
fizet majd a hangyatojásokért...

Megvirradt. Az öreg Mramuch óvatosan, csöndesen leászott
a heverőről, vette a hátikosarat, a fejszét, a vászonzsákocskát, a la-
pátot, és a sziklák között elindult az erdőbe.

A nap megvilágította a szulyói sziklák éles csúcsait, az erdőből
pára szállt fel. Gyönyörű reggel volt.

– Milyen szép – sottogta Mramuch –, s milyen csönd van min-
denhol, nincsenek itt a kölykök, isteni szépség, tiszta levegő, ma
esni sem fog. A jegyzőnek többet kell fizetnie a hangyatojásokért,
mint korábban. Az embernek növekszenek a kiadásai. A kocsmába
kell mennie, innia kell egy kicsit, ott pedig elkölt egy csomó pénzt,
nos hát, ebben is csak azok a kölykök a bűnösök. Ki más? A dühre
iszom, csak a dühre, s csak miattuk. Úgy, úgy, begyűjtöm a tojá-
sokat, s holnapután drága pénzért eladom. Csak ezek a kölykök!

Míg morfondírozott, az erdő szélére ért.

– Itt hangyaboly volt, valaki szétdúlta – suttogta, látva a fekete hangyákat hemzsegni a szétszórt tülevelek között.

– Bizonyára a kölykök. El kéne verni őket! – kiáltott maga elé. Ment tovább. A következő helyen ugyanezzel szembesült. – Isten bocsásson meg, valamit még elkövetek a kölykök ellen!

Hosszas keresés után végre sikerült egy nagy és sértetlen hangyabolyt találnia. A hátikosarát a földre állította, s a lapáttal kezdte bele hányni a hangyabolyt. Amikor megtöltötte a hátikosarát, felkapart egy kis földet, azzal takarta be a felszínét, hogy a hangyák ne jöhessenek ki, s óvatosan a lenti út felé vette az irányt.

A pataknál vágott néhány fűzfagallyat.

Az úton hosszú sávba rendezve óvatosan szétterítette a hangyabolyt, amelyet fűzfaágakkal rakott körbe, majd a patak menti fűben ülve figyelte, ahogy a nagy hangyák tömegei sietve hordják ki a kis fehér tojásokat a fűzfaágak levelei közé.

– Jó kövér hangyaboly – suttogta a tojások tömkelegét nézve, amelyek kisvártatva mind a levelek közé kerültek. – Ez legalább huszonöt garas. Az három deci szlivovica. Így kell az embernek iparkodnia? S mégis miért? Azok miatt a kölykök miatt. Meg a velük való állandó csatározás miatt.

A nap már magasabban állt az égen. A köd eloszlott, s a fehér, gyönyörű szulyói sziklák élesen meredeztek, a szirtek különféle alakzatokat vettek fel a sziklafalak között.

Tíz óra körül járt az idő, mire Mramuch hazaérkezett. A begyűjtött tojásokat a kamrába tette, majd igyekezett elhajtani a kaszálóról a tekintetes uraság elszabadult fiacskáit, ahol éppen a fiatal oltványokat rongálták kegyetlenül. De hasztalan volt. A fiúk kisvártatva visszatértek, hogy vandál tevékenységüket folytassák.

– Hogy a ménkü vágna beléjük – gondolta az öreg –, ebédre vagyok hivatalos, nem fogok most mérgeledni. Elmegyek a tempomba, de megállok még egy pohár szlivovicára.

Így is történt.

Délben a kissé erőre kapott Mramuch elindult az ebédre, amelyet maga a tekintetes asszony főzött.

A szobába lépve tisztelettudóan köszönt, és a küszöbre akart telepedni.

– Üljön csak ide – kínálta az úr. – Hiszen magunk között vagyunk.

Mramuch odaült. Bizonytalanul tekingélt, mintha nem akarná elhinni, hogy ő, az egyszerű szulyói paraszt, most az urakkal fog ebédelni. Ó, ha láthatná a megboldogult felesége!

– Tudja, előbb levest eszünk, s lesz benne valami, amit még soha életében nem evett – mondta az asszony az öregnek.

– Ugyan mi lehet az, amit még nem ettem soha életemben – gondolkodott Mramuch –, biztos valami finomság.

– Tekintetes asszony, kérem tisztelettel, hogy nevezik ezt? – kérdezte remegő hangon.

– Ez a szágó, pálmából készítik – felelte az asszony.

– Nos, szágó, szágó, hát mit ki nem találnak – suttogetta Mramuch.

– Szágó, milyen furcsa név. No hát mi mindenféle étket készítenek széles e világon!

A cselédlány behozta a levest.

– A szágóleves egészséges és finom. Nincs ugyan a szágónak különösebb íze, de mi szeretjük – folytatta az asszony, miközben szedett belőle a csodálkozó Mramuchnak, akinek ráncos, öreg keze idegesen remegett.

Az öreg ránézett a levesre. Úszkált benne valami, nem lehetett jól látni, de fogta a kanalat, s csak úgy ette.

– Milyen csodás – gondolta nagy étvágygal falva a mindeddig ismeretlen levest.

– Most különösen finomra sikerült – jegyezte meg az asszony. – Furcsa fajta, mintha nagyobbak lennének... – jegyezte meg az úr, miközben újabb porciót szedett.

– És valami állatkák vannak benne – mondta tisztelettudóan Mramuch –, mintha hangy... – az öreg hirtelen a fejéhez kapott, a széket feldöntve felugrott, és kirohant az ajtón.

– Te jó ég, megbolondult – mondta az asszony szörnyülködve, amikor magához tért az ijedségből.

Ekkor az öreg Mramuch jelent meg az ajtóban, kezében a vászonzsákocskájával.

– Ez nem szágó – mondta szomorúan –, ezek hangyatojások, kérem alássan, tekintetes uram, ezelőtt tele volt, a fele pedig a levesbe került, oda a huszonöt krajcárom.

Attól kezdve a tekintetes asszony mindig lámpással ment a kamrába szágóért.

Másnap Peredmérben, amikor eladta a jegyzőnek a maradék hangyatojást, azt mondta az öreg Mramuch:

– Már hogyné ízlene a rigóknak, ha a tekintetes uraknak annyira ízlett. Szágónak vélték...

1903

Bárány zsincsicában

Király-hegyi emlék

Öten voltunk. A vezetőnk R., a görögkatolikus pap Garamfőről, született orosz, igen beszédes ember. A szlovák hős – Jánosik, a legendás betyár – székhelyére tett kirándulásunkra a halálom napjáig emlékezni fogok...

A Király-hegy még reggeli ködbe burkolózott, és a rengeteg erdőségekből a fehér pára apró felhőkként tekergett, amely a távolból sűrű, fehér báránycsordának látszott.

Utunk kezdete igazán örömteli volt. Olyan szekéren utaztunk ugyanis, amelyet Garamfőn szerezni tudtunk, vagyis amely hétköznapi szabad volt a kis faluban. A szekér néhány kijáró deszkája állandóan a magasba dobált minket, úgyhogy egy óra kocsizás után a plébános úr azt javasolta, hogy a poggyászunkat kössük a szekérhez – utolsó szavait húsz centi magasban ejtette ki, ahogy azt útitársunk, Žioński, a lemergi földmérő kiszámította. Említettem, hogy a kezdet örömteli volt, mégpedig azért, mert abba maradt a fogfájásom, amely egész éjjel kínozta. Az efféle szekéren valóban élvezet az utazás; ha valakinek tyúkszeme van, bizonyos, hogy elhal végül.

Az utat pedig egyenesen mintha a szekerünk számára teremtették volna. Hol hatalmas kőbálványok, hol mocsárszél vagy láb, hol pedig sziklák váltakoztak gyakorta a kidőlt fák törzseivel, amelyeket állítólag – így mondta Grabuška paraszt, a kocsisunk – majd a tavaszi árvizek úgyis lesodornak a völgybe.

A vidék gyönyörű volt. A távolban a Gyömbér csúcsa és alatta a magashegyi övezet lassan emelkedett ki a ködből, mögöttünk a lenti viskók világos nádtetői sárgállottak, és Garamfő romantikus völgye lángolt a hajnalpírban. Kelt a nap, s a Garam, amely itt kis patak csupán, ezüst csíkként futott nyugatnak a zöld réteken át. Néhol, ahol a völgyet a napfény elől vonuló ködfátyol befedte, eltűnedezett.

A vízpara lassan szertefoszlott. Előbb csak a völgyben, majd a körülöttünk levő erdőkből is elvonult, végül eltűnedeztek a hegyi rétek, a szemközti csúcsok sziklái, s kisvártatva megjelent a fenséges Király-hegy is törpefenyőerdeivel, magashegyi növényzetével, és gömbölyded, kopasz csúcsával, amely a távolból egy gomba szép kalapjához hasonlított.

– Ott élt Jánosík, a jó hegyi legény* – mondta Grabuška, a kocsisunk, s élénk mutatott ostorával. – Horoggal átszűrva lógatták fel – tette hozzá rövid hallgatás után. – Csakis igazat mondott, de azt mindenkinek a szemébe. Bizony, a népért verekedett – folytatta fájdalmasan, s egy korty szilvapálinkát ivott. – Messze vagyunk még, ej, bizony isten, még legalább két óra, és aztán egy óra alatt sem érek vissza. Ezek a hegyi legények eleget loholtak, mégis átérték – tette hozzá gondterhelten. – De manapság nem látni már betyárokat. Voltak valaha régen itt is, ott is, sőt, Garamfőről is volt néhány – s a jó Grabuška közben elpirult. Attól a perctől kezdtem gyanítani, hogy ifjúkorában ő is betyárkodott itt-ott.

– Előbb felmegyünk a hegyháttra, majd leereszkedünk kissé keletnek a juhásztanyához – mondta a plébános. – A múlt héten nálam járt a bacsa,** és mondtam neki, hogy meglátogatjuk, meg hogy főzzön a tiszteletünkre bárányt zsincsicában.*** Ezt az ételt

* Grabuškát Hašek közép-szlovákiai tájszólásban beszélteti.

** Bacsa (bača): a számadó juhász megnevezése. (A fordítás a nyelvi-kulturális jellegzetességeket hangsúlyozva megtartja a szlovák szavakat.)

*** Zsincsica (žinčica) vagy zsendice: a sajtkészítéskor keletkező felforralt savó.

mintha csak utazóknak teremtették volna. Az ember egyszerre űzi el vele éhségét és szomjúságát. Egyébként remélem, ízleni fog. A bacsa azt mondta, kitesz magáért. A tanyán szokatlan tisztaság van, ez pedig a tanár urunk érdeme. Ő ugyanis végigjárta a hegyi tanyákat, mindenfélét elmagyarázott, így mostanra az egykor arafelé uralkodó költői koszba némi kultúra is behatolt. Magam is szoktam gondoskodni az itteni népről. Húsz éve, amikor ide kerültem, az itteni nép még elég elhanyagolt volt, verekedős, meg ilyesmik. Most már minden a legnagyobb rendben van.

Még egyszer feldobódott a társaság a magasba, majd megálltak az apró lovak. A csúcs alatt voltunk. Grabuška előrement a tanyára, mi leszálltunk, valójában dühösen törtünk utat a sötétzöld törpefenyők ágai között. Minél magasabbra hágtunk, annál szebb volt az erdővel borított táj látképe. Alattunk hallgatásba merült a sötét és komor rengeteg. A sztracennai völgy a szikláival a távolban olyannak tűnt, mint valami sötét folyosó, amelynek lebontották a mennyezetét.

Kétórai hegymászás és az újabb és újabb látképek megcsodálása után felértünk a Király-hegy csúcsára. Előttünk pedig kiemelkedtek a havas Tátra szétmarcangolt, festői csúcsai az alacsonyabb hegyek fölött. Tiszta, fényes volt az ég, pompás, tiszta a levegő, és az a mélységes csönd...

Leereszkedtünk a juhásztanyához. Gyorsan odaértünk, mert szerencsénkre gyakran találtunk sima szárú, aszott fűre, és jól le-bucskáztunk. Ilyen remek, csúszós fűvet még sosem láttam. Csak az orromat nyúztam le kissé.

Dicsőség! Végre a juhásztanyán vagyunk. Szép és tiszta tanya, réveteg, ősz hajú a bacsa, itt van még két ruganyos juhász széles övvel, és két rossz kutya, valóságos farkasok. Szét akarták tépni a társaságunkat, egyikünk-másikunk öltözkének egyes darabjait sikerült is nekik. A jó bacsa mosolygva suttogta, lám, mily hamar

összebarátkoztak velünk. Mindenféléről beszélgettünk, míg csak meg nem főtt a bárány a zsincsicában.

Nagyon csodálkoztam az ízén. A legjobban elkészített őzgida húsa sem lehetett olyan ízletes, mint a szlovák juhásztanyák e specialitása.

A plébános úr egyszer csak félrevonta a bacsát, és kérdezett tőle valamit. Nem tudom, miről lehetett szó, csak annyit vettem észre, hogy amikor visszatért, nagyon sápadt volt az atya.

– Túl gyorsan sötétedik – mondta –, útközben ér minket az este.

Döntöttünk. Grabuška békésen aludt a szekéren. Eltartott egy darabig, mire felébresztettük. Elindultunk.

A plébános úr egyre sápadtabb és sápadtabb lett, s ez felkeltette a figyelmünket. – Engedelmeivel kérem, csak nem beteg az úr? – kérdeztem tőle.

A plébános úr felsóhajtott, még jobban elsápadt, majd remegő hangon így suttogott:

– Uraim, a bárány a zsincsicában, amelyet élénk tetek, az volt, amelyik elhullott nálam a múlt héten. Uraim, ez szörnyű, de igaz. Azt ettük meg. Az az ember kiásta a szerencsétlent. Ugyan két bárányt főztek meg, azt a kiásottat maguknak, a frissen leöltet pedig számunkra, de valahogy összecserélték...!

A rengeteg, amelyen keresztül vágtunk, itt áll már évszázadok óta, de sosem látott még öt ilyen sápadt emberből álló társaságot, mint a miénk volt...

A bárány a zsincsicában, amely ízletesebb volt, akár az őzgida, az egyetlen bánatos emlékem Jánosik betyár székhelyéről.

Ó, te pátriárkaarcú, szerencsétlen ősz bacsa!

1902

Csernova

Néhány hete az emberek Közép-Európában igencsak unatkoztak. Semmi izgalmas nem volt a láthatáron. Míg aztán egy napon Európa felháborodott. Az unatkozó Európának a közepén egy bizonyos ország csendőrsége agyonlőtt néhány tucatot ennek az országnak a lakosaiból.* Azok, akiket agyonlőttek, más nyelven beszéltek, mint a csendőrök, akik agyonlőtték őket. És még egy okkal több. Az agyonlőttek nem szerették volna, hogy az új templomukat felszenteljék. No, nem mintha nem hittek volna az Úristenben. Ellenkezőleg, hiszen templomot építettek – csak hát magyar papok jöttek felszentelni azt. Katolikus nemzeti mozgalom és lövések a bajonettekből. Csernova!

– Szegény szlovákok! – mondták felénk a kávéházakban és a vendéglőkben.

– Szegény drótosok! – A közönség szimpátiával tekintett a kis kóborokra, akiknek hazájában ott a Tátra alatt a többszörös gyilkosság történt.

Szegény nemzet! Igaz, korábban nem sokat törődtünk e nemzettel, itt-ott a vendéglőkben felhangzott a szlovák nóta, a maszkabálokon a viseleteikbe öltöztünk, a táncaikat jártuk, füttyentettünk, mint a legények a falvaikban a „cigányzenéhez”. A hölgyek szintén

* A csernovai tragédia, amely során a magyar államhatalom szolgálatában álló csendőrök tüntető szlovákokat lőttek halálra, 1907. október 27-én történt. Részletesebben lásd az *Utószó. Jaroslav Hašek egy életen át ihlető csavargásai* című fejezetben.

szlovák hímzésekre vágytak. Az iskolában a szlovákokat a csehekhez számították. Hiszen úgy jó, ha egyszeriben megnövekszik a nemzet hárommillióval. Aztán még egy kis szépirodalom, történetek Szlovákiából, valamiféle útirajzok, amelyből világossá válik, milyen szép is ez a vidék, és ezzel nagyjából a végére is érnének a Szlovákia és a szlovákok iránti régi érdeklődésünknek. No és persze itt van még a lipthói túró, a brindza, vagyis a juhtúró, és a füstölt ostyepka sajt. Egy darab Szlovákia az ingyencboltokban. És persze Lehár *A drótostót* című operettje.* Az újságíró-kongresszusokon felbukkanó szlovák költő, a ruszofil Hurban Vajanský.** Ennyi volt az egész Szlovákia, amelyet mi ismertünk.

Aztán egy ifjú cseh irodalmár a Táttra alatt medvecsapdába esett.

– Ilyen ez a szilaj vidék – mondták az olvasók –, ez a vadregényes Szlovákia!

Mindezen megnyilvánulások mellett is gyakran megesett, hogy a Csehszlovák Szövetségnek, amelynek célja a Prágában tanuló szlovákok támogatása volt, nyomorúságos körülmények között kellett tengődnie. De nem is törődtünk vele, közben pedig azt hajtogattuk:

– A szlovákoknak intelligencia kell.

A szlovák intelligencia pedig e morális támogatás mellett kis híján éhen halt.

Aztán jött egy norvég költő, és nyílt levélben állt ki a szlovákok mellett a kunok és a hunok ivadékaival szemben.***

* Lehár Ferenc *A drótostót* című operettjét 1902. december 20-án mutatták be Bécsben (Der Rastelbinder). A zenés mű a legközkeletűbb szlovák/tót sztereotípiára épül.

** Svetozár Hurban-Vajanský (1847–1916) szlovák költő és újságíró. Ténykedése a szlovák nemzeti kultúra szempontjából számottevő volt, publicisztikája miatt a Monarchiában többször bebörtönözték.

*** Bjørnstjerne Bjørnson (1832–1910) Nobel-díjas író gyakran emelte fel szavát az elnyomott kis nemzetek védelmében, így a szlovákok helyzetével kapcsolatban is. Az Apponyi-féle nemzeti politikát ostromozó cikke a csernovai tragédiáról nagy vihart kavart.

Csehországban általános a vigalom. A tekintetek örömtől ragyognak. „Ez aztán megmutatta a magyaroknak! Norvég költő! Gondolja meg, egészen Norvégiából!”

És éppen ebben az „egészen”-ben mutatkozik meg a hozzánk oly közel állók iránti rokonszenv tragédiája. Björnson cikke megérte azt a telegramot, amelyben a diákság kifejezte rokonszenvét testvéreink norvég szószólója iránt.

Hála a telegramnak, a szlovákok legalább újra elhíhették, hogy a cseheket őszintén foglalkoztatja ügyük.

A szlovákok ugyanis a sok csalódás után már nem hittek a testvéri szeretetben.

Az egyik képviselőnk ráadásul Pestre járt elnyomóik konferenciáira, s ez mégiscsak furcsa megnyilvánulása a testvéri szeretetnek.

S végül olyan messzire jutottunk, hogy az újságokat olvasva azon csodálkozhattunk, hogy a magyarok már milyen régen nem csuktak le egyetlen szlovák hazafit sem.

S végül jött Csernova! A két évre elítélt Andrej Hlinka* előadókörutat szervezett nálunk. Szülőfalujában többszörös gyilkosság történt. Örökké a szlovákok szenvedéséről beszélt. Többségünk számára mindez ismeretlen dolog volt. Kifogtuk a lovakat a kocsi elől, és megindultan, nótaszóval és a szlovákokat éltetve vittük őt a szállására.

S mit nem művelt Csernova! Úgy tűnik, nem vagyunk már a galamblelkű nemzet, amelyet csak a kiontott vér tud megmozgatni. Most ránk is spriccelt. S nők is áldozatul estek.

* * *

* Andrej Hlinka (1864–1938) Csernova szülötte, római katolikus pap, a szlovák nemzeti mozgalom politikusa. A szlovák nemzet alapvető jogaiért tartott beszédeit a szlovákok magyarok elleni uszításának minősítették a Monarchiában. Végül két év börtönre és pénzbírságra ítélték.

A szlovák asszony! A szegény nemzet történetének egy darabkája. Addig a gyilkosságig nem sokat tudtunk a szlovák asszonyról. Azok, akik Szlovákiából visszatértek, arról beszéltek, milyen szépek a szlovák nők. Rokonszenvünk szépségük tudomásulvételével végződött.

És persze még a hímezések. Ha valaki azzal a hírrel jött, milyen nyomorultan tengődik a szlovák asszony, csak legyintettünk. Morális nyomor! Ki mert volna a szlovák nőkről írni! Keserű fejezetek lettek volna azok. Bezzeg most. Nők is meghaltak Csernován!

A szlovák asszony. De hogyan is élt?

Jártam egyszer Árva megyében,* és magam is láttam a szlovák nő típusát. Keze dolgos, tekintete reménytelenségről árulkodik. A hegyi mezőkön nehéz a munka. Télen itt a zsidó hiteléből élész, amelyet tavasszal dolgozol le nála. Neki szántasz, s csak miután lejár a munkaidő, szántod fel a saját földecsskédet. Az eke után lépdelt az az asszony, meggömbülve, szomorúan. S a barázdában bánatos dalt énekelt. Mit adott neki az élet? Sanyarúságot és bánatot. Az ember nincs otthon. Elment dolgozni a világba. Majd ha visszajön, kifizeti a zsidót, és elmegy megint. Aztán egyszer nem jön vissza. Aztán már csak a pohár pálinka marad. Az ember szívesen iszik, hogy felejtse, s jól teszi, ha előbb imádkozik, s csak aztán iszik. A zsidót nem átkozza, megbocsát neki. Máshogy nem megy. Tízéves gyereke van. Iskolába jár, és tud magyarul. Már el tudja énekelni, hogy „Isten, áldd meg a magyart”. Rendes legény lesz, és jó magyar. S ha magyar, hát úr. Elmegy az Alföldre, és az anyját sem ismeri többé. Isten bocsássa meg neki. Jobb lesz neki így. És tovább lépeget a meggömbült asszony az eke után, és töpreng, mereng, míg könny gyűlik szemébe. Ez a szlovák asszony könnye. Kétségbeesés és reménytelenség van benne.

* Árva vármegye (szlovákul: Orava) közigazgatási egység az egykori Magyar Királyság felvidéki részében.

S ekkor új dal hangzott fel. Lányok közeledtek az uradalmi földek felől. A megyei ispán birtokain dolgoztak. Napi tizenöt krajcárért és némi pálinkáért. A sáfár meglopja őket, s a pálinkához vizet kever. Egyikük egy dalt költött a tolvaj sáfárról. Vidám dalt. Holnap lemegy a városba a magyarok közé szolgálni. Egy búbájós úr verbuválta, aki cselédeket keres, kereszteteket osztogat, imakönyvet, rózsafüzért. Olvasni nem tud, így a rózsafüzért tette zálogba. Holnap elhagyja a hegyeket, és lehet, hogy vissza sem tér többé.

– Csak szégyenbe maradván vissza ne gyere – mondják az öregek –, tudod, hogy járt Žofka, elvitték valahová a szégyen helyére. No, isten veled! – s a nagyapa keresztet rajzol a homlokára. Menni kell pénzt keresni, na és hogy a lányát elengedje szolgálni, az úr öt aranyat adott neki. Kis vagy ez Árvában.

A kerítők bejárják Árvát, Trencsént, Túrócot, Szepességet, Honot és Gömört,* lányokat verbuválnak, s jól megy az üzlet. És amikor a lányok visszatérnek, magukkal hozzák a betegséget.

A betegségek statisztikája keserű olvasmány. És a magyar kormány hallgat. Szlovákokról van szó. Miközben minden erejükkel próbálják megakadályozni, hogy a magyar lányok külföldre menjenek, másrésztől teljes közönyösséggel támogatják a kerítőket.

Blaho doktor egyszer felhívta erre a figyelmet az országgyűlésben. A válasz egyszerű volt. A jog sehol Európában nem gondoskodik olyan jól a nőkről, mint Magyarországon.

– Európában sehol sincs olyan szabadsága a nemzetiségeknek, mint Magyarországon – mondta a magyar országgyűlésnek az igazságügyi miniszter a csernovai események után.

E huszáros nemzet csendőrei Csernován szlovák asszonyokba lőttek, Európa közepén, a huszadik században.

1908

* Történelmi vármegyék a Magyar Királyság területén.

Hogyan lett Jura Ogárko magyarrá

Szeretnék tán tudni a nagyméltóságú urak, hogyan lettem magyarrá? Eredetileg Jura Ogárko volt a nevem, a Korpona melletti Zsibritóból származom, onnét, ahonnét a Szinya csúcса* látszik, az ördög hegye, meg az Őt anya tava, amelybe réges-régen az anyák a lányaikat fojtották, hogy a kunok agyon ne kínozhassák őket. Zsibritóból látszott a füst Selmec felett, ahol aranyat bányásznak, és ahonnét a patak ered lefelé Almás irányába, amelyben aranyat mostunk. A régi seprüket merítettük vízbe, hogy felfogják a szemcséket.

Akkoriban nem tudtam magyarul, nagyméltóságú uraim. Akkoriban afféle taknyos voltam, és csak szlovákul értettem. Megboldogult apám, az egész faluval együtt, szintén nem tudott máshogy, csak szlovákul. Selmectől Zsibritón át Korponáig, és Korponától Almásig, s Almástól vissza Selmecig széltében-hosszában csak szlovákok éltek. Ahhoz, hogy megmagyarázzam maguknak, miként lettem magyarrá, előbb szegény papunk történetét kell elmesélnem. Vagy harmincöt éves voltam, amikor egyszer télen a farkasok széttépték a papunkat. Hogy megmagyarázzam, miként történhetett, el kell mondanom, hogy a falunk, Zsibritó a rengeteg mélyén található, és télvíz idején a farkasok a faluig merészkednek.

* Az eredetiben „Sično” szerepel, minden bizonnyal a Zsibritótól nyugatra, Selmecbányától délre található 1009 méter magas Sitno csúcsról van szó. A Harmadik Katonai Felmérés térképén a csúcs neve Sinya.